

علامه طباطبائی

وتفسیر المیزان

تألیف

عبدالله صلواتی

خانه کتاب

فروردین ۱۳۹۰

سرشناسه: صلواتی، عبدالله، ۱۳۵۶-

عنوان و نام پدیدآور: علامه طباطبائی و تفسیر المیزان / تألیف عبدالله صلواتی.

مشخصات نشر: تهران: خانه کتاب، ۱۳۹۰.

مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص

فروست: خانه کتاب: ۲۵۴. مجموعه ایرانیان و قرآن: ۳۵.

شابک دوره: ۸ - ۱۰ - ۵۵۰۵ - ۶۰۰ - ۹۷۸ : ۷ - ۰۰۹ - ۲۲۲ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: طباطبائی، محمدحسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰.

موضوع: طباطبائی، محمد حسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ المیزان فی تفسیر القرآن - نقد و تفسیر

موضوع: تفاسیر شیعه - قرن ۱۴

شناسه افزوده: طباطبائی، محمد حسین، ۱۲۸۱ - ۱۳۶۰ المیزان فی تفسیر القرآن. شرح

ده بندی کنگره: ۱۲۸۹ ۹۰۴۲۲۶ م ۲۵ ۹۸/۶ BP

ده بندی دهویی: ۲۹۷ / ۱۷۹

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۷۷۸۱۴

مجموعه ایرانیان و قرآن

خانه کتاب

۳۵

۲۵۴

نام اثر: علامه طباطبائی و تفسیر المیزان

تألیف: عبدالله صلواتی (عضو هیأت علمی بنیاد فایده المعارف اسلامی)

زیر نظر: اکبر ثقفیان و علی اوجیی

ناشر: خانه کتاب

حروف نگار: رضا سلگی

نوبت چاپ: اول - فروردین ماه ۱۳۹۰

شمارگان: ۳۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۴۰۰۰ ریال

شابک: ۷ - ۰۰۹ - ۲۲۲ - ۶۰۰ - ۹۷۸

لیتوگرافی و چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات

مجموعه ایرانیان و قرآن با حمایت معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر می شود.

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، بین صبا و فلسطین جنوبی، شماره ۱۰۸ - تلفن: ۸۸۲۴۲۹۸۵

درباره مجموعه «ایرانیان و قرآن کریم»

به نام آن که جان را فکرت آموخت

به گواهی منابع تاریخی، ایرانیان تنها ملت فرهیخته‌ای بودند که آیین حنیف اسلام را با آغوش باز پذیرفتند. ایرانیان در برابر بزرگ‌ترین لشکرکشیها، همچون هجوم دو لشکر شکست‌ناپذیر روم و مغول که قدرت‌های نامور دوران خود بودند، ایستادگی کردند. اما با سپاهیان اعراب به گونه‌ای دیگر رفتار کردند. زیرا آنها حامل آیینی الهی بودند که پیش از آن پیامبر رحمت در نامه‌ی خویش پادشاه ایران را بدان خوانده بود:

به نام خداوند مهرگستر خرمیان

از محمد رسول خدا به کسری بزرگ ایران

درود بر کسی که از هدایت پیروی کند و به خدا و پیامبرش وفادار داشته باشد و گواهی دهد که هیچ پرستدای جز خدای بی‌همتا نیست؛ و محمد بنده و پیام‌آور اوست. تو را به پیروی از خدای می‌خوانم. چرا که من پیامبر او برای تمامی مردمانم.

ایرانیان که از پشته‌های فرهنگی و تمدن غنی و دراز داعی برخوردار بودند، با هوش و درایت ذاتی خویش دریافتند که اسلام گشوده‌ای است که آنها را به نبیکبختی جاودان که به دنبالش بودند، می‌رساند. از این روی، با جان و دل به

استقبالش رفتند و در راه رشد و گسترش آن در سراسر گیتی از اعراب پیشی گرفتند و از هیچ تلاشی فروگذار نشدند.

صفای باطنی و هوش سرشار ایرانیان باعث شد تا از همان آغاز از برترین دین باوران، مبلغان و قاریان، حافظان، مترجمان و مفسران آخرین و حنیفانه‌ی الهی باشند. در عصر کنونی شاید بسیاری ندانند که پارسی‌گویان نه تنها در عرصه‌ی فقه، حدیث، حکمت و... بلکه در ساحت حفظ، قرائت، ترجمه و تفسیر قرآن کریم نیز پیشگام بوده‌اند.

مجموعه‌ی چهل جلدی ایرانیان و قرآن نیم‌نگاهی است به بیش از پانزده قرن تلاش قرآن‌پژوهان ایرانی در معرفی و بزرگداشت آخرین و حنیفانه‌ی الهی. از آنجا که مخاطبان این مجموعه‌ی گرانسنگ جوانان پژوهشگر هستند، سعی شده است از زیبایی ساده و روان در نگارش آثار استفاده شود و در پایان مجموعه منابعی برای مطالعه‌ی بیشتر معرفی گردد.

آنچه پیش روی شماست، دفتر سی و پنجم مجموعه‌ی ایرانیان و قرآن است که مؤلف گرانمایه‌ی آن جناب آقای دکتر عبدالله خلوتی، علامه طباطبایی و تفسیر گرانسنگ المیزان را به نسل جوان قرآن‌پژوه معرفی کرده است.

در پایان تأیید می‌شود که این مجموعه از تمامی نویسندگان اندیشه‌وری که در به فعلیت رسیدن این مجموعه مشارکت داشته‌اند، و نیز معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تقدیر شود. زیرا بدون حمایت این عزیزان مجموعه‌ی «ایرانیان و قرآن» در قالبی زیبنده و درخور به پژوهشگران و علاقه‌مندان فرهنگ غنی ایرانی اسلامی عرضه نمی‌شد.

اکبر ثقفیان و علی اوجبی

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۳	فصل اول: زندگانی نامه
۱۱	فصل دوم: آثار
۱۳	۱. آثار علامه طباطبائی
۱۳	الف. تفسیر و علوم قرآنی
۱۴	ب. حکمت و منطق
۱۴	ج. فقه و اصول
۱۴	د. کلام و عقاید
۱۵	ه. حدیث
۱۵	۳. درباره‌ی آثار علامه طباطبائی
۱۵	الف. ترجمه
۱۷	ب. شرح
۱۸	ج. کتاب و پایان نامه
۲۱	فصل سوم: تفسیر
۲۳	المیزان از نگاه دیگران
۲۴	انگیزی علامه در نگارش المیزان
۲۵	روش تنظیم مطالب در المیزان
۲۷	منابع تفسیری المیزان

۳۹	مبانی تفسیری المیزان:
۴۳	گرایش‌ها و شیوه‌های تفسیری به گزارش علامه طباطبائی و نقد آنها.
۴۵	شیوهی تفسیری محدثان و نقد آن
۴۵	شیوهی تفسیری متکلمان و نقد آن
۴۶	شیوهی تفسیری عالمان و فیلسوفان و نقد آن
۴۶	روش تفسیر قرآن بر اساس علوم طبیعی و اجتماعی و نقد آن
۴۸	روش تفسیری المیزان تفسیر قرآن به قرآن
۵۱	تفسیر روایی
۵۳	حجیت کلام معصوم و عدم حجیت خبر واحد
۵۴	نقش روایات در تبیین آیات در المیزان
۵۸	شرح روایات و بیان اسرار آنها
۵۹	نقد مفسران
۶۱	بیان داستان‌های قرآنی بر پایه تفسیر قرآن به قرآن
۶۳	نمونه‌هایی از اجرای مبانی و پاره‌ای قواعد تفسیری در المیزان
۷۵	فصل چهارم: آرا و نمونه‌های تفسیری
۷۷	الف: آرای تفسیری
	۱. غرض خاص هر سوره و اختصار «بسم الله» هر سوره به همان سوره
۷۷	۲. تأویل به مشابهی حقیقت خارجی، نه مفهوم
۷۸	۳. ضرورت وجود آیات متشابه در قرآن
۸۰	۴. برخی ویژگی‌های نسخ
۸۳	۵. رأی خاص در حروف مقطعه
۸۵	۶. خدا به عنوان امر بدیهی و صمدی در قرآن
۸۶	۷. عبادت یعنی طلب خدا از خدا
۹۰	۸. نقش تعیین‌کنندهی علم در صراط مستقیم و ارتقای انسان
۹۱	۹. زندگی سه‌گانهی انسان و تأثیر زندگی پسین از زندگی پیشین
۹۲	۱۰. پیامبران علیهم السلام شیطان را می‌دیدند
۹۳	۱۱. توبه‌ی بنده بین دو توبه‌ی خدا است
۹۴	

۹۵	۱۲. پزیده‌ها به مثابه‌ی امور زیبا
۹۶	۱۳. تشکیک میان القائنات شیطنانی و القائنات ربانی
	۱۴. سریان حیات، نفق و علم در همهی آتیا و گواهی راستین
۹۷	انضا
۹۸	۱۵. جامعه به مثابه‌ی موجود حق
۱۰۴	۱۶. انحراف از احکام اجتماعی اسلام، بنیان هر فساد است
۱۰۴	ب: نمونه‌های تفسیری
۱۰۴	۱. تلازمی بین فراموش کردن خدا و از یاد بردن خود
	۲. دعوت حیات‌بخش دین به مثابه‌ی امری آشنا و خدا به عنوان
۱۰۶	تزدیکترین حقیقت
۱۱۱	ب. خدایه عنوان نزدیکترین حقیقت
۱۱۵	۳. فراموشی قیامت به مثابه‌ی منشأ تمامی گمراهی‌ها
۱۱۷	منابع و مأخذ
۱۲۱	نمایه‌ها
۱۲۳	۱. آیات
۱۲۷	۲. روایات
۱۲۹	۳. اشخاص
۱۳۳	۴. گروه‌ها
۱۳۵	۵. جای‌ها
۱۳۱	۶. کتاب‌ها
۱۴۱	۷. اصطلاحات و موضوعات

مقدمه

یک ذهن خواهم به پهنای فلک
تا بگویم شرح آن رشک ملک

المیزان، معیاری برای داوری های تفسیری، تلاکی در ارزیابی های قرآنی و قله ی باشکوهی در دانش الهی است که رسیده بدان آرزوی اهل حکمت است؛ جامعیت آن، چشم های مفسران را خیره می کند و عمق آن، همه را به تحسین وامی دارد. علامه طباطبایی در این تفسیر، قرآن را به قرآن تفسیر نمود و روایت و درایت را هم در این تبیین سهیم کرد.

مؤلف المیزان، با طهارت سر خویشت، در ورای الفاظ و طاهر آن با روح حاکم بر قرآن هم افق شده است و در پرتو پیوند با کتاب حکیم در مقام اجمال، توانسته به پیوستگی آیات و روشنگری آنها برای یکدیگر آگاهی یابد. عارف، معارفی را با سلوک و ریاضت به دست می آورد و آن را در قالب اصطلاحات پیچیده و زبان پر رمز و راز فراروی انسان های مشتاق سعادت می نهد. اما علامه طباطبایی، به زبانی ساده، با حصر نظر به قرآن، به دور از فهم متعارف و

فارغ از تحمیل عرفان یا فلسفه یا هر علم دیگری، حقایق و معارف عارف و حکیم را در سطح بالاتری ارائه می‌نماید. به دیگر سخن هر چند المیزان در صدد تفسیر قرآن با قواعد و مبانی فلسفی و عرفانی نیست، اما بی‌تردید نتایج، فروعات و قواعد حاصل از آن، از سطوح عالی حکمت و عرفان به شمار می‌رود. هماهنگی یافته‌های تفسیری با حکمت و عرفان را می‌توان در بحث‌های فلسفی المیزان جستجو کرد. همچنین نتایج تفسیری چون خداوند، بدیهی، مشهود همگان و نامتناهی است، خدا فاعل همه‌ی امور است، هر مدحی، ستایش اوست را می‌توان در وحدت شخصی عارف و توحید افعالی او «لأموثر فی الوجود إلا الله» و وجود رابط و مستقل حکمت متعالیه یافت.

همچنین با یافته‌های تفسیری المیزان و ظرافت‌های شناختی و سلوکی آن می‌توان گام‌های بلندی در علم السلوک برداشت.

توجه به دنیای امروز، توجه به نشر جامعه در تربیت دینی، نقد و بررسی جایگاه علوم جدید در تفسیر قرآن و نقد گسترده‌ی آرای تفسیری مفسران قدیم و جدید از دیگر مؤلفه‌های تفسیری المیزان است.

در کتاب حاضر سعی شده است تا در حد بضاعت اندک نگارنده، زوایایی از کتاب المیزان گزارش شود. به امید آنکه دورزمانی از شخصیت علمی علامه طباطبایی و آرا و ویژگی‌های تفسیری ایشان، فراروی مخاطبان جوان این اثر قرار گیرد.

دکتر عبدالله صلواتی

عضو هیات علمی بنیاد دایره المعارف اسلامی